

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2024. № 12.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.12.49>

УДК 32:502/504

Ю. М. Зеленін,

к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської та страхової справи,

Міжрегіональна Академія управління персоналом

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9565-336X>

НОВА ДЕСКРИПТИВНА МОДЕЛЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ МЕТАЛУРГІЇ

Y. Zelenin,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and

Insurance, Interregional Academy of Personnel Management

A NEW DESCRIPTIVE MODEL OF ENVIRONMENTAL POLICY FOR METALLURGY DEVELOPMENT

Запропоновано запровадити нове поняття, а саме «екологічна політика розвитку металургії» (ЕПРМ). ЕПРМ – це одна з найважливіших складових політики, що реалізовується державою у сфері металургії, орієнтована на модернізацію існуючої структури металургії за допомогою підвищення ресурсної та екологічної ефективності та формування зв'язків, необхідних для створення економіки замкнутого циклу. Ключовими пріоритетами ЕПРМ є:

дотримання принципів стійкого розвитку металургії; послідовне впровадження найкращих доступних, та був і інноваційних технологій; забезпечення раціонального використання ресурсного потенціалу; комплексного використання мінеральної сировини; залучення до обігу металургії вторинних ресурсів та зниження негативного впливу на навколишнє середовище.

Для подальшого розвитку ЕПРМ необхідно забезпечити практичне використання методів та інструментів стратегічного планування – оцінку ступеня досягнення тих чи інших індикаторів, зіставлення фактичних результатів із запланованими, пошук та виявлення слабких місць, розробку заходів щодо зниження можливого впливу внутрішніх та зовнішніх факторів, облік ризиків, що виникають. Сучасні методи стратегічного аналізу: методика Форсайт-досліджень, формування експертних панелей, організація дискусійних майданчиків та ін. – відкривають широкий спектр можливостей забезпечення взаємодії між ключовими стейкхолдерами.

В узагальненому вигляді очікувані результати реалізації ЕПРМ можна позначити так: узгодження термінів актуалізації норм та вимог з динамікою розвитку окремих галузей промисловості; практичне застосування алгоритму обґрунтування вимог НДТ з їх подальшим затвердженням та виконанням (реалізацією); підвищення ефективності функціонування металургійних комплексів загалом за рахунок удосконалення показників ресурсної та екологічної ефективності виробництва та формування циклів речовини та енергії у екологічні та еколого-економічні системи (отримання явних ефектів від виконання вимог ЕПРМ); збільшення показників ресурсної ефективності на рівні окремих регіонів та металургії; підвищення рівня ефективності використання ресурсного потенціалу у металургії, перехід на інтенсивне освоєння необхідних ресурсів (відмова від екстенсивного типу розвитку); скорочення термінів та періоду оновлення основних виробничих фондів на рівні металургійних підприємств.

ЕПРМ є принципово новим напрямком державної промислової політики. Головна мета її реалізації полягає у створенні високотехнологічної та конкурентоспроможної металургії, що забезпечує ефективний перехід економіки держави від сировинного (заснованого виключно на експорті ресурсів) до інноваційного типу розвитку (орієнтованого на розвиток високих технологій, модернізацію металургії, забезпечення збалансованого та сталого розвитку пріоритетних галузей).

It is proposed to introduce a new concept, namely "environmental policy of metallurgy development" (EPRM). EPRM is one of the most important components of the policy implemented by the state in the field of metallurgy, focused on the modernization of the existing structure of metallurgy by increasing resource and environmental efficiency and forming the connections necessary for creating a closed-loop economy. The key priorities of EPRM are: compliance with the principles of sustainable development of metallurgy; consistent implementation of the best available, and even innovative technologies; ensuring the rational use of resource potential; integrated use of mineral raw materials; attracting secondary resources to metallurgy circulation and reducing the negative impact on the environment. For the further development of EPRM, it is necessary to ensure the practical use of methods and tools of strategic planning - assessing the degree of achievement of certain indicators, comparing actual results with planned ones, searching for and identifying weaknesses, developing measures to reduce the possible impact of internal and external factors, and taking into account emerging risks. Modern methods of strategic analysis: Foresight research methodology, formation of expert panels, organization of discussion platforms, etc. – open up a wide range of opportunities for ensuring interaction between key stakeholders. In general, the expected results of the EPRM implementation can be described as follows: coordination of the terms of updating norms and requirements with the dynamics of development of individual industries;

practical application of the algorithm for substantiating BAT requirements with their subsequent approval and implementation (implementation); increasing the efficiency of the functioning of metallurgical complexes in general by improving the indicators of resource and environmental efficiency of production and the formation of substance and energy cycles into ecological and ecological-economic systems (obtaining clear effects from fulfilling the EPRM requirements); increasing resource efficiency indicators at the level of individual regions and metallurgy; increasing the level of efficiency of resource potential use in metallurgy, transition to intensive development of necessary resources (rejection of the extensive type of development); reducing the terms and period of updating fixed production assets at the level of metallurgical enterprises. EPRM is a fundamentally new direction of state industrial policy. The main goal of its implementation is to create a high-tech and competitive metallurgy, which ensures the effective transition of the state economy from a raw material economy (based exclusively on the export of resources) to an innovative type of development (oriented towards the development of high technologies, modernization of metallurgy, ensuring balanced and sustainable development of priority industries).

Ключові слова: *deskriptivna model, ekologichna politika, rozvytok metalurgii.*

Keywords: *descriptive model, environmental policy, metallurgy development.*

Постановка проблеми.

Концепція сталого розвитку металургії поступово стає новим пріоритетом для вітчизняної економіки. Це означає, що бездумне нарощування виробничих потужностей, характерне для екстенсивного типу розвитку економіки, втратило цінність. Визначальні критерії сталого розвитку металургії – це підвищення ресурсної та екологічної ефективності виробництва, залучення вторинних

ресурсів до економічного обігу та формування циклів речовини та енергії у промислових системах.

Аналіз літературних джерел.

Проблеми екологізації національних економік знайшли відображення у дослідженні таких учених, як О. Головкін, Л. Жарова, М. Краснова та ін.

Дотепер не сформовано теоретичних засад політики розвитку металургії з урахуванням сучасних тенденцій та вимог забезпечення сталого розвитку; не сформовано концепцію ресурсоефективного розвитку на основі найкращих доступних технологій; відсутні науково обґрунтовані пропозиції щодо понятійних категорій екологічної політики; не визначено систему показників, що всебічно відображають ресурсоефективний розвиток промисловості; не опрацьовано належним чином механізми та інструменти державного стимулювання процесів екологізації виробництва.

Формулювання мети. Провести аналіз та визначити перспективи дескриптивної моделі екологічної політики розвитку металургії.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Інтереси розвитку металургії та соціально-екологічні інтереси можуть бути узгоджені. Найважливішим у цьому процесі є гармонізувати ключові вимоги регуляторів щодо етапів і термінів технологічної модернізації, оновлення металургії та зниження негативного впливу на навколишнє середовище. Політика розвитку металургії використовує інструменти стимулювання підприємств до технологічного оновлення, розробки та впровадження інновацій, пошуку та практичного застосування рішень, що забезпечують високу конкурентоспроможність вітчизняної металургії. З огляду на необхідність ухвалення до уваги принципів сталого розвитку та важливість вирішення завдань у рамках досягнення «стійкого економічного зростання», для

характеристики політики, що здійснюється, пропонується запровадити нове поняття, а саме «екологічна політика розвитку металургії» (ЕПРМ).

ЕПРМ слід розглядати як горизонтальне вимірювання загальної промислової політики, націлене на модернізацію ресурсоємних галузей економіки на основі міжнародно прийнятих принципів та підходів до економіки замкнутого циклу. Перехід від поточного до цільового стану розвитку металургії визначається досягненням встановлених завдань. ЕПРМ є принципово новим напрямком державної промислової політики. Головна мета її реалізації полягає у створенні високотехнологічної та конкурентоспроможної металургії, що забезпечує ефективний перехід економіки держави від сировинного (заснованого виключно на експорті ресурсів) до інноваційного типу розвитку (орієнтованого на розвиток високих технологій, модернізацію металургії, забезпечення збалансованого та сталого розвитку пріоритетних галузей).

У Європейському союзі аналогічну політику нерідко поєднують із «зеленою» промисловою політикою, що наголошує на важливості збалансованого вирішення економічних, соціальних та екологічних завдань розвитку суспільства [1].

Поточний стан металургії характеризується низьким рівнем технологічної оснащеності виробництв, значними обсягами накопичених екологічних збитків, низьким ступенем відповідальності бізнесу. Для досягнення пріоритетів сталого розвитку необхідно змінити вектор чинної політики у бік ефективної реалізації ЕПРМ. Цільовий стан металургії пов'язаний з досягненням високого рівня ресурсної та енергетичної ефективності, мінімізацією обсягів накопиченої екологічної шкоди, створенням інституційних умов, за яких ведення відповідального бізнесу вигідне з економічної точки зору.

При цьому існує негативний сценарій. За відсутності дієвих заходів рівень національної металургії може не тільки залишитися тим самим, але й

погіршитися зі збільшенням технологічного відставання, підвищення рівня екологічних ризиків тощо.

Ефективність проведення модернізації національної металургії в еколого-технологічному контексті та стійкість концепції НДТ у багато в чому залежить від того, наскільки об'єктивними будуть критерії оцінки найкращих доступних технологій та наскільки релевантними будуть вимоги для підприємств. Все це спричиняє необхідність застосування системних підходів для ефективного здійснення екологічної політики розвитку металургії на рівні країни.

Наукові дослідження були спрямовані на визначення можливостей гармонізації екологічної та політики розвитку металургії [2, 3], розробку конкретних механізмів та інструментів екологізації національної економіки загалом і насамперед металургії. Вже тоді були сформовані уявлення про ступінь складності формування та розробки ЕПРМ, а також про те, що стимулююча екологічна політика розвитку металургії має стати частиною промислової політики України, оскільки політика екологічної безпеки спрямована на формування обмежень, посилення нагляду та збільшення штрафів.

Таким чином, ЕПРМ – це одна з найважливіших складових політики, що реалізовується державою у сфері металургії, орієнтована на модернізацію існуючої структури металургії за допомогою підвищення ресурсної та екологічної ефективності та формування зв'язків, необхідних для створення економіки замкнутого циклу. Ключовими пріоритетами ЕПРМ є: дотримання принципів стійкого розвитку металургії; послідовне впровадження найкращих доступних, та був і інноваційних технологій; забезпечення раціонального використання ресурсного потенціалу; комплексного використання мінеральної сировини; залучення до обігу металургії вторинних ресурсів та зниження негативного впливу на навколишнє середовище.

Для подальшого розвитку ЕПРМ необхідно забезпечити практичне використання методів та інструментів стратегічного планування – оцінку ступеня досягнення тих чи інших індикаторів, зіставлення фактичних

результатів із запланованими, пошук та виявлення слабких місць, розробку заходів щодо зниження можливого впливу внутрішніх та зовнішніх факторів, облік ризиків, що виникають. Сучасні методи стратегічного аналізу: методика Форсайт-досліджень, формування експертних панелей, організація дискусійних майданчиків та ін. – відкривають широкий спектр можливостей забезпечення взаємодії між ключовими стейкхолдерами.

В узагальненому вигляді очікувані результати реалізації ЕПРМ можна позначити так:

- узгодження термінів актуалізації норм та вимог з динамікою розвитку окремих галузей промисловості;
- практичне застосування алгоритму обґрунтування вимог НДТ з їх подальшим затвердженням та виконанням (реалізацією);
- підвищення ефективності функціонування металургійних комплексів загалом за рахунок удосконалення показників ресурсної та екологічної ефективності виробництва та формування циклів речовини та енергії у екологічні та еколого-економічні системи (отримання явних ефектів від виконання вимог ЕПРМ);
- збільшення показників ресурсної ефективності на рівні окремих регіонів та металургії;
- підвищення рівня ефективності використання ресурсного потенціалу у металургії, перехід на інтенсивне освоєння необхідних ресурсів (відмова від екстенсивного типу розвитку);
- скорочення термінів та періоду оновлення основних виробничих фондів на рівні металургійних підприємств.

Для планомірного досягнення заявлених результатів потрібна розробка та реалізація відповідних програм на різних рівнях управління – регіональному, галузевому та на рівні окремих організацій.

Висновки

При цьому важливо розуміти, що «ресурсний компонент» володіє своєю специфікою з огляду на те, що необхідно орієнтуватися на проведення

спеціальних програм, націлених на підвищення ефективності використання природного капіталу, забезпечення раціонального управління ресурсними потоками тощо. Більше того, потрібно орієнтуватися на використання прогресивних методів стратегічного управління, планування та прогнозування для досягнення довгострокових цільових пріоритетів екологічної політики розвитку промисловості.

Література

1. Краснова М. Правові основи сучасної екологічної політики України: науково-методологічні питання. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. 2016. № 1. С. 9-13.
2. Головкін О. Державний контроль та нагляд в сфері охорони довкілля як складова екологічної політики України. Часопис Київського університету права. 2011. № 4. С. 290-293.
3. Жарова Л. Стратегічні засади та нормативно-правове забезпечення формування національної екологічної політики. Механізм регулювання економіки. 2008. № 4. С. 127-134.

References

1. Krasnova, M. (2016), "Legal foundations of modern environmental policy of Ukraine: scientific and methodological issues", Visnyk Kyivys'koho natsional'noho universytetu im. T. Shevchenka, vol. 1, pp. 9-13.
2. Golovkin, O. (2011), "State control and supervision in the sphere of environmental protection as a component of the environmental policy of Ukraine", Chasopys Kyivys'koho universytetu prava, vol. 4, pp. 290-293.
3. Zharova, L. (2008), "Strategic principles and regulatory and legal support for the formation of national environmental policy", Mekhanizm rehulyuvannya ekonomiky, vol. 4, pp. 127-134.

Стаття надійшла до редакції 07.12.2024 р.